

Historisch onrecht

Jan Willem Wieland
j.j.w.wieland@vu.nl

In *Basisboek Ethiek* (Boom, 2026)

1. Puzzel

Het Nederlandse kolonialisme begon eind zestiende eeuw en duurde tot in de twintigste eeuw. Indonesië werd in 1949 onafhankelijk, en Suriname volgde in 1975.

Ter herinnering enkele saillante details. Nederlanders hebben 600.000 Afrikanen tot slaaf gemaakt en verscheept richting Suriname, en waarschijnlijk nog meer mensen in Azië. De Nederlanders schuwden extreem geweld niet om hun macht te handhaven. Een berucht voorbeeld is het bloedbad op de Banda-eilanden in 1621. Om de nootmuskaathandel veilig te stellen, liet Jan Pieterszoon Coen vrijwel iedereen doden of tot slaaf maken. Tijdens de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog (1945-1949) vielen meer dan 100.000 doden aan Indonesische zijde.

Tussen 1830 en 1870 werd het Cultuurstelsel ingevoerd, waar de lokale bevolking exportgewassen voor Nederland moest verbouwen, zoals koffie en suiker. Dit leidde tot wijdverbreide armoede en hongersnood, terwijl de Nederlandse schatkist langere tijd meer dan 50% van haar inkomsten haalde uit de opbrengsten. Dit werd o.a. gebruikt om ons spoorwegnet te financieren en belastingen te verlagen.

Sommige landen zijn recentelijk begonnen met het aanbieden van excuses voor hun kolonialisme en slavernijverleden. Duitsland bood in 2021 excuses en financiële steun aan Namibië. Nederland heeft in 2022 excuses aangeboden voor de rol van de Nederlandse staat in de slavernij.

In andere landen speelt ook de discussie over of ze verantwoordelijkheid moeten nemen, en op welke manier. Minimaal zou je het kolonialisme kunnen veroordelen, en het onrecht dat de slachtoffers is aangedaan kunnen erkennen. Daarbovenop kun je excuses maken, onderzoek doen naar wat er precies gebeurd

is, en bewustwording creëren via onderwijs. Tot slot kun je financiële steun bieden, en herstelbetalingen doen, aan de slachtoffers.¹

Het is niet verassend dat deze discussies tijd vergen. Het is sowieso pijnlijk om de misdaden van je eigen land onder ogen te zien. Belangrijker nog: verantwoordelijkheid nemen kan duur uitpakken (komen we op terug).

De diepere vraag: *hoe kunnen huidige generaties überhaupt verantwoordelijk zijn, of verantwoordelijkheid nemen, voor wat ze niet zelf gedaan hebben?*

De publieke opinie in Nederland is dat dit misplaatst is. Slechts 38% van de bevolking stond achter de excuses, en maar 9% is voorstander van herstelbetalingen. Een tekenende reactie: 'Deze generatie is NIET verantwoordelijk voor wat er meer dan 100 jaar geleden gebeurd is. De grootste onzin dus!' (Ipsos 2022)

Let op: we behandelen dit als een ethische kwestie die Nederlanders die nu leven aangaat. Wat jij en ik moeten doen, of wat de staat *namens ons* moet doen, in plaats van wat de staat (die wél bestond tijdens het kolonialisme) namens zichzelf, of namens onze voorouders, moet doen. Hoezo moeten jij en ik verantwoordelijkheid nemen? In dit hoofdstuk bekijken we het volgende argument: we moeten verantwoordelijkheid nemen in zoverre we *begunstigden* zijn van historisch onrecht.

Stel dat een docent na de pauze terugkomt in haar lokaal en een chaos aantreft, met omgegooide tafels en overal rommel, en verontwaardigd vraagt: 'wie is er verantwoordelijk?' De eerste lezing is: 'wie heeft deze rommel veroorzaakt?' Volgens Miller (2007, 83) moeten we dit niet verwarren met de vraag: 'wie is verantwoordelijk voor het opruimen van de rommel?' Miller noemt dit laatste 'herstelverantwoordelijkheid,' als onderscheidend van 'uitkomstverantwoordelijkheid.' Wie heeft het probleem gecreëerd (uitkomst), en wie moet het oplossen (herstel).

Natuurlijk kan Johnny verantwoordelijk zijn voor het opruimen *omdat* hij de dader is. Maar ook als de dader onbekend of verdwenen is, moet de rommel weer worden opgeruimd. Zijn er theorieën over wie verantwoordelijk is als de dader verdwenen is? De docent kan iemand willekeurig aanwijzen, maar kan ze dit ook beter of slechter doen? Dat gaan we bespreken.

Als we zeggen dat huidige generaties verantwoordelijkheid moeten nemen, dan bedoelen we 'herstelverantwoordelijkheid,' niet 'uitkomstverantwoordelijkheid.' Dit lost de puzzel gedeeltelijk op. De vraag blijft echter staan: waarom zouden huidige generaties herstelverantwoordelijk zijn, als ze niet uitkomstverantwoordelijk zijn? Twee mogelijke antwoorden zijn als volgt:

- A. Omdat ze in een goede positie zitten om zaken recht te zetten.

---

¹ Minister-president Rutte (2022) benoemde dat excuses enkel de start vormen ('Een komma, geen punt'). Er liggen echter geen herstelbetalingen op tafel.

- B. Omdat ze profiteren van historisch onrecht, en daarmee een bijzondere verantwoordelijkheid hebben om zaken recht te zetten.

We moeten deze antwoorden niet verwarren. Antwoord A is een vorm van 'vooruitkijkende ethiek': je verantwoordelijkheid hangt puur af van wat je kunt bewerkstelligen, in de toekomst. Antwoord B is een vorm van 'terugkijkende ethiek': je verantwoordelijkheid hangt deels af van wat er gebeurd is, in het verleden. De centrale vraag in dit hoofdstuk: is er wat te zeggen voor antwoord B?

Sommige slachtoffers zeggen: 'zand erover, laten we niet terugkijken, en in een slachtofferrol blijven hangen.'² De vraag is hier echter of *begunstigden* een eigen verantwoordelijkheid hebben, ongeacht hoe slachtoffers zelf het beste met de situatie om kunnen gaan.

2. Analogie

Nadenken over historisch onrecht is ingewikkeld. Wie profiteert er vandaag de dag van het kolonialisme dat jaren geleden plaats vond? In welke mate profiteer ik zelf? Wie ervaart nog steeds de nadelen? Laten we, om makkelijker na te kunnen denken over de taak van *begunstigden*, beginnen met de volgende denkbeeldige casus. Deze is bedacht door Butt (2007, 132), en zit, zoals ik nog zal benoemen, op een aantal punten goed in elkaar.

Vier mensen – A, B, C en D – wonen op een afgelegen eiland. Ieder bezit een kwart van het land. Alle vier zijn ze volledig zelfvoorzienend en hun landerijen zijn gescheiden door hoge hekken. Er is weinig of geen contact tussen de vier. Het enige gewas dat op het eiland groeit is de zeer veelzijdige Polychrestos plant, waarvan de wortel gebruikt kan worden om een groot aantal verschillende gerechten te maken en grondstoffen levert voor kleding en andere huishoudelijke benodigdheden. De wortel van de Polychrestos plant groeit ondergronds en wordt elke herfst geoogst. Hoewel dit betekent dat de grootte van de oogst pas bij de oogst wordt onthuld, is het klimaat op het eiland zeer constant en verdeelt de ondergrondse rivier van het eiland het water gelijkmatig over de bodem van het eiland. Desalniettemin is de Polychrestos plant een gewas dat veel onderhoud vergt. De grootte van het ondergrondse deel van de plant is daarom strikt gecorreleerd met de hoeveelheid zorg die het bovengrondse deel van de plant krijgt. Om in zijn levensonderhoud te kunnen voorzien, moet ieder 200 kilo wortel per jaar produceren.

A is een zeer hardwerkend, ijverig type, dat elke dag van 's morgens vroeg tot 's avonds laat 700 kilo per jaar produceert. B, C en D doen het wat rustiger aan en werken slechts vijf uur per dag om het minimum van 200 kilo per jaar te produceren. Maar na een jaar besluit D, een nogal onsmakelijk figuur, dat hij ook geen vijf uur meer wil werken op een dag.

---

² Een reactie die Nederlanders kunnen krijgen als ze Indonesië bezoeken. Andere groepen (zoals CARICOM) eisen wel herstelbetalingen voor het slavernijverleden.

Zonder dat alle anderen het weten, leidt hij de rivier onder de grond weg van de stukken land van B en C, zodat zijn land al het water krijgt. Wanneer het oogsttijd is, zijn er een aantal verrassingen. A oogst haar gangbare 700 kilo. Het land van C heeft geen water gehad en daarom heeft ze geen oogst. Ze is berooid, ondanks haar inspanningen van het afgelopen jaar. Het blijkt dat D – geen watertechnicus – het water heeft omgeleid, weg van haar eigen land en dat van C. B heeft geen mislukte oogst, maar heeft hier juist van geprofiteerd. Tot haar verbazing oogst ze 400 kilo. D is ook berooid en in woede en wanhoop hangt ze zichzelf op met een touw gemaakt van de laatste Polychrestos oogst van vorig jaar. Dan blijft het probleem van C over. Zonder de oogst van zijn jaar zal C sterven tenzij A of B haar de benodigde 200 kilo geven.

Samengevat:

Wie	Rol	Oogst	Toelichting
A	Hardwerkend	700 kilo	Geheel eigen opbrengst
B	Begunstigde	400 kilo	Brengt zelf 200 kilo op, en profiteert extra
C	Slachtoffer	0 kilo	Oogst van 200 kilo is mislukt door D
D	Dader	0 kilo	Leidt het water van C en zichzelf weg naar B

De vraag is: wie moet C helpen? A en B kunnen allebei helpen. A heeft zelfs meer oogst tot haar beschikking, en kan wat dat betreft C zelfs makkelijker helpen.

Butts stelling: specifiek B moet C helpen. B profiteert van het probleem waar C slachtoffer van is. Het klopt dat B het probleem niet heeft veroorzaakt, en ook niet heeft gevraagd om de extra oogst. Belangrijk: *B is geheel onschuldig*. Maar, nu B heeft geprofiteerd moet zij – niet A – 200 kilo aan C geven.

Butt reageert op Millers (2001) raamwerk van herstelverantwoordelijkheid. In dit raamwerk vinden we de volgende criteria:

- Uitkomstverantwoordelijkheid: wie heeft dit onrecht veroorzaakt?
- Vermogen: wie heeft de middelen om te helpen?
- Gemeenschap: wie behoort tot de gemeenschap van de slachtoffers?

Het laatste criterium is gebaseerd op een gedeelde identiteit of solidariteit. Leden van een gemeenschap hebben een verantwoordelijkheid elkaar te helpen in tijden van nood. Laten we aannemen dat A en B allebei niet aan dit criterium voldoen.

Je zou verwachten dat we in eerste instantie de herstelverantwoordelijkheid aan de dader geven, en als die het niet kan doen, of niet doet, kijken we verder. Maar naar wie? Verantwoordelijkheidstoewijzingen kunnen efficiënt en/of eerlijk zijn. Als we enkel geven om efficiëntie – dat het probleem zo snel mogelijk opgelost wordt – dan wijzen we de meest bekwame of vermogende partij aan. A heeft de meeste oogst, en kan waarschijnlijk zonder probleem een deel afstaan aan C. Maar is het niet oneerlijk om A – die voor alle oogst zelf heeft gewerkt – de verantwoordelijkheid te geven?

Butt (2007, 133) stelt dat als B's verbeterde positie het directe resultaat is van C's verslechterde positie, dit moet meewegen in de vraag wie herstelverantwoordelijkheid draagt.³ Onze reactie is waarschijnlijk: 'inderdaad, B moet helpen!' We onderschrijven dan het volgende principe:

Begunstigde Betaalt Principe (BBP)

De begunstigde van onrecht heeft een bijzondere verantwoordelijkheid om de slachtoffers van dat onrecht te helpen.

Naast historisch onrecht heeft dit principe verdere toepassingen.⁴ Je kunt begunstigde zijn van discriminatie (witte mannen profiteren op de arbeidsmarkt), klimaatverandering (westerse landen profiteren van de overmatige CO₂-uitstoot door eerdere generaties), of uitbuiting (bedrijven profiteren van uitbuiting van mensen elders in de wereld). Als we BBP volgen, heb je als begunstigde in al deze gevallen een bijzondere verantwoordelijkheid.

BBP is in principe van toepassing op individuen, en niet op groepen. Specifieke mensen worden benadeeld door onrecht, terwijl anderen profiteren. Niet *alle* witte mannen profiteren op de arbeidsmarkt (of in dezelfde mate). Niet alle witte mannen hebben dan – volgens BBP – dezelfde herstelverantwoordelijkheid.

Belangrijk ook: je bent onschuldig, je bent niet de dader van het onrecht, en zelfs niet medeplichtig. Bedrijven en consumenten kunnen we wellicht medeplichtig achten als ze een stimulans bieden voor uitbuiting. Helers kunnen we medeplichtig achten aan kunstrovers want 'een dief zou het schilderij niet hebben gestolen als er niemand was geweest die bereid was om als heler op te treden bij de verkoop ervan' (Lepora en Goodin 2013, 42). Zo ook kun je medeplichtig zijn aan uitbuiting in die zin dat het niet had plaats gevonden als er niemand bereid was de betreffende producten af te nemen.

Bij historisch onrecht ligt dit anders. Ik ben niet medeplichtig aan het slavernijverleden, althans niet in de zin dat de daders het niet hadden gedaan als ik me anders had gedragen.

De daders – betreffende bedrijven die uitbuiten, vervuilen, of discrimineren – hebben ook een verantwoordelijkheid, maar laten we aannemen dat ze die niet nemen, of kunnen nemen omdat ze niet meer zijn. Onze vraag gaat over de verantwoordelijkheid van de begunstigden. De begunstigden vormen een subgroep van diegenen die de middelen heeft om te helpen. Ze hebben die middelen juist dankzij het onrecht. Heeft deze groep een bijzondere verantwoordelijkheid?

Je kunt denken dat de anderen ook een 'gedeelde' verantwoordelijkheid hebben. A kan inspringen als B weigert iets te doen, of B helpen. Maar de vraag is of het initiatief bij B ligt om als eerste verantwoordelijkheid te nemen (wanneer de

---

³ Miller heeft later wel een rol toegekend aan B (2007, 102-3), maar meent dat het van de context afhangt wie C te hulp moet schieten.

⁴ Zie o.a. Thomson (1973), Page (2012), en Pasternak (2014) respectievelijk.

dader van het toneel is). Is dat niet eerlijker dan dat we de verantwoordelijkheid meteen ook bij A leggen?

De analogie van de Polychrestos casus met kolonialisme is de volgende. A heeft veel welvaart, op basis van eigen inspanningen. B heeft ook veel welvaart, maar vooral omdat voorouders (D) andere landen hebben gekoloniseerd. D is de kolonisator die van het podium is verdwenen. C heeft weinig welvaart omdat haar voorouders gekoloniseerd zijn geweest. Dit maakt de analogie wat ingewikkelder. C is geen direct slachtoffer van D, maar een afstammeling die nog steeds in een onvoordelige positie zit (denk aan: minder welvaart en minder kansen). Voorbeeld: B staat voor wij in Nederland nu, D voor eerdere generaties in Nederland, en C voor mensen in Indonesië nu.⁵

Als BBP waar is, dan heeft B een speciale herstelverantwoordelijkheid. Maar waarom? Omdat B profiteert. Maar B heeft niet om het profijt gevraagd! Het profijt is B onvrijwillig in de schoot geworpen. Waarom moet specifiek B dan in actie komen? Als filosofen willen we argumenten, niet louter opinies.

3. Argumenten

Johnny steelt Dereks fiets, geeft deze aan Immanuel, die er niet om gevraagd heeft, en verdwijnt van het toneel. Immanuel kan en moet de fiets teruggeven aan Derek. Waarom? Hij is van Derek. Zulke casussen zijn relatief eenvoudig. (Denk aan gestolen kunst.)

In onze dilemma's gaat het doorgaans niet om iets dat simpelweg teruggegeven kan worden, maar om slachtoffers helpen herstellen van het onrecht dat ze is aangedaan. Beschouw:

Je moeder heeft Vrije Universiteit Amsterdam omgekocht om je toe te laten tot de prestigieuze filosofieopleiding. Je leven is daardoor veel beter verlopen dan anders het geval zou zijn geweest. Pas op 40-jarige leeftijd ontdek je dit. Bij het opruimen van je moeders nalatenschap vind je alle correspondentie, samen met de cheque. Uit de archieven van de universiteit kom je te weten wiens plek je hebt gekregen. Als je deze persoon opspoort – Johnny – ontdek je dat hij een ongelukkig leven leidt als gevolg van zijn afwijzing. (naar Goodin en Barry 2014, 265)

Je kan de toelating, het gevolgde onderwijs, je diploma, of de carrière die daarop volgde, niet 'teruggeven' aan het slachtoffer. Als BBP klopt, dan heb je nog steeds een bijzondere verantwoordelijkheid naar de benadeelde. (De herstelverantwoordelijkheid ligt in eerste instantie bij je moeder en bij de universiteit, maar laten we aannemen dat die geen verantwoordelijkheid nemen.)

---

⁵ Nogmaals: niet iedereen is in gelijke mate bevoordeeld of benadeeld door het historische onrecht.

Wat moet je doen? Een mogelijk antwoord dat we zullen bespreken: hoeveel was de toelating je waard, uitgedrukt in geld? Dat bedrag moet je geven aan het slachtoffer. We gaan in sectie 4 dieper in op zulke details. Laten we eerst nagaan waarom je überhaupt iets zou moeten doen.

Profijt dat voortkomt uit onrecht is 'besmet' (Goodin 2013). Je diploma en je leven dat daarop gebouwd is, zijn besmet. Maar zegt dit meer dan 'ze komen voort uit onrecht'? Het verklaart nog niet meteen *waarom* je het profijt op moet geven, of iets anders moet doen.

Veel morele dilemma's kunnen opgelost worden op basis van de Gulden Regel: 'behandel anderen zoals je zelf behandeld wil worden.' Als je wil dat anderen niet tegen jou liegen, dan moet je zelf ook niet tegen hen liegen. Als je wil dat anderen jou helpen wanneer je dat nodig hebt, dan moet jij dat ook voor anderen doen.

De Gulden Regel is in deze context echter te breed. Hij is niet alleen van toepassing op begunstigden (B), maar ook op een derde partij die kan inspringen om te helpen (A). En ze is niet alleen van toepassing op slachtoffers van onrecht, maar ook op slachtoffers van pech, zoals natuurrampen.

Hetzelfde geldt voor het consequentialistische adagium om de wereld beter te maken. De wereld beter maken houdt in dat je iedereen helpt, ongeacht of de benadeelde onrecht is aangedaan (or eerder pech heeft), en ongeacht of jij begunstigde bent (of een derde partij).

We hebben dus specifiekere argumenten nodig, en ik zal een zestal veelbelovende argumenten doornemen.

Argument 1: Je bent verantwoordelijk⁶ als begunstigde omdat je niet moet 'free riden' of meeliften op het onrecht (Gosseries 2004). Een meelifter doet niet mee aan groepswork, of betaalt niet voor het openbaar vervoer. Het is iemand die gebruik maakt van de inspanningen van anderen, zonder zelf een eerlijke bijdrage te leveren.

In de omkopingscasus profiteer je van het onrecht dat je moeder heeft aangedaan aan Johnny. Er is echter een verschil met de typische meeliftersituaties. Jij hebt Johnny niet voor de kosten op laten draaien. Dat was je moeder. Toch kunnen we wellicht stellen dat, als je besluit niets te doen voor Johnny wanneer je erachter komt op 40-jarige leeftijd, je gratis op zijn leed meelift.

Argument 2: Je bent verantwoordelijk als begunstigde omdat je het onrecht moet veroordelen, en je kan het onrecht alleen veroordelen als je het profijt inzet om het slachtoffer te helpen (Butt 2007).

Stel B zegt tegen C: 'Het spijt me dat D je oogst heeft laten mislukken, en dat ik nu ongevraagd extra oogst heb. Dit had niet mogen gebeuren, en ik vertel iedereen

---

⁶ Dat wil zeggen: herstelverantwoordelijk om het slachtoffer in nader te bepalen mate te helpen. Ik zal deze kwalificatie niet herhalen.

dat het verkeerd is dat D dit van je heeft afgepakt.' B kan dit niet oprecht menen zonder de extra oogst aan C te geven.

Argument 3: Je bent verantwoordelijk als begunstigde omdat je immorele plannen moet saboteren (Parr 2016). Het plan van je moeder om de universiteit om te kopen was immoreel. In dit plan profiteer jij, en wordt iemand anders benadeeld. Je moet dit plan doorkruisen door je profijt op te geven.

In de Polychrestos casus zit dit iets ingewikkelder in elkaar. D's plan om het water weg te leiden van de anderen was immoreel. In dit plan worden zowel B als C benadeeld. We kunnen niet zeggen dat B het plan saboteert als ze haar profijt opgeeft. B kwam immers helemaal niet voor in D's plan als begunstigde (D had moeten profiteren). Toch kunnen we zeggen dat B het plan om C te benadelen kan saboteren door haar profijt aan C te geven.

Argument 4: Je bent verantwoordelijk als begunstigde omdat het slachtoffer een claim heeft tegen het onrecht, die nog open staat, en je dit als begunstigde in stand houdt als je je profijt behoudt (Barry en Wiens 2016).

B heeft niets gedaan om die extra 200 kilo te verkrijgen. Maar C heeft een claim tegen D's misdaad, die nog niet is opgelost. Door het profijt voor zichzelf te houden, houdt B het onrecht in stand. In de omkopingscasus ben je onschuldig voor de omkoping. Maar ook hier is het onrecht niet opgelost, en als je niets besluit te doen voor Johnny, houd je het onrecht in stand.

Argument 5: Je bent verantwoordelijk als begunstigde omdat je op moet komen voor de slachtoffers, en protest moet aantekenen tegen het onrecht (Lindstad 2021).

Dit lijkt op het eerdere argument dat je onrecht moet kunnen veroordelen, en je dat niet oprecht kan doen als je het profijt weigert op te geven (argument 2). Echter gaat het hier niet om het veroordelen van het initiële onrecht (de omkoping), maar om het opkomen voor het slachtoffer (Johnny). Het teruggeven van je diploma is een symbolische daad waarmee je zegt tegen de wereld: 'ik protesteer tegen het onrecht dat Johnny is aangedaan.'

Argument 6: Je bent verantwoordelijk als begunstigde omdat je de onvrijwillige arbeid die van het slachtoffer wordt afgedwongen vergroot (Bazargan-Forward 2021). Beschouw deze variant van de Polychrestos casus:

De vier bewoners hebben een irrigatiepomp gekocht die hun oogst beschermt tegen droogte. Deze werkt alleen als deze handmatig wordt aangezwengeld. Het is aan C om de pomp een nacht aan te zwengelen om haar eigen oogst te beschermen. Wat C niet weet, is dat D een omleidingsbuis heeft aangelegd. Terwijl C de pomp de hele nacht aanzwengelt, om de waterstroom op gang te houden, leidt D het water om naar haar eigen land en dat van B.

D neemt onvrijwillige arbeid af van C. Maar B doet dat ook. En ook B moet dat niet doen. B heeft niet om die arbeid gevraagd, maar kan stoppen met het

afnemen door haar extra oogst af te geven aan C. Dit is een analogie van de volgende casus:⁷

De familie Brown, die Brown University oprichtte, speelde een belangrijke rol in de trans-Atlantische slavenhandel en hun rijkdom hielp bij de oprichting van de universiteit. De financiering voor het hoofdgebouw kwam uit een openbare inzamelingsactie. Sommige donateurs doneerden niet alleen geld, maar hun slaafgemaakten. Het centrale gebouw van de universiteit is letterlijk met de handen van slaafgemaakten gebouwd.

De familie Brown dwong onvrijwillige arbeid af van de slaafgemaakten. Ze moesten onder dwang en vernedering voor hen werken. Iedereen die van het hoofdgebouw gebruik maakt – ook nu nog – profiteert van deze arbeid. Feitelijk werkten de slaafgemaakten niet alleen gratis voor de familie Brown, maar voor *alle* begunstigden die na hen kwamen. Het werk dat ze uitvoerden wordt met elke extra begunstigde meer waard. Als begunstigde neem je op deze manier méér onvrijwillige arbeid af van de slachtoffers. Je verergert het onrecht. Dit moet je tegengaan door het slachtoffer te helpen.

Zoals overal bestrijden de filosofen in dit debat elkaars argumenten. Twee kwesties staan centraal:

- Is het betreffende argument alléén van toepassing op B (de begunstigde), en niet op A (een derde partij die ook kan inspringen)?
- Is het argument alléén van toepassing op onrecht, en niet op pech in bredere zin?

Alleen als het antwoord positief is ondersteunen ze BBP, het principe dat begunstigden van onrecht een bijzondere verantwoordelijkheid hebben. Het is een open kwestie of al deze argumenten daarin slagen (ik kom hierop terug in de afsluitende sectie). We moeten ook verdere mogelijke argumenten niet uitsluiten. Maar *tezamen* lijken ze een goede case te vormen voor BBP.

4. Details

Om BBP toe te passen, hebben we verdere details nodig:

1. Hoe het profijt van de begunstigde te bepalen?
2. Hoe de schade van het slachtoffer te bepalen?
3. Wat moeten begunstigden vervolgens doen?

Een intuïtieve benadering is om profijt en schade ‘tegenfeitelijk’ vast te stellen. Als het onrecht niet had plaats gevonden, hoeveel was het slachtoffer dan *beter* af geweest, en hoeveel was de begunstigde dan *slechter* af geweest?

---

⁷ Besproken in Goodin (2013) en Pasternak (2017).

In de Polychrestos casus had C zonder het onrecht 200 kilo oogst gehad in plaats van 0 kilo. De schade is het verschil: 200 kilo. En dan had B 200 kilo oogst gehad in plaats van 400. Het profijt is het verschil: 200 kilo. Als we vervolgens zeggen dat B haar profijt aan C moet geven – dit is de derde kwestie – dan moet ze 200 kilo geven. B profiteert precies wat ze terug kan geven aan C, én wat bovendien de schade kan herstellen. Dit is waarom de casus goed in elkaar zit.

Maar we kunnen zulke tegenfeitelijke beweringen niet altijd blindelings volgen. Ik zal de drie kwesties per stuk nalopen.

Kwestie 1: Hoe het profijt te bepalen? Je kan denken: het loon dat de familie Brown destijds niet heeft hoeven betalen aan de slaafgemaakten is het voordeel dat ze eruit hebben gehaald. Maar we zijn hier niet geïnteresseerd in het profijt voor de ouders, maar voor de begunstigden.

Allereerst de tegenfeitelijke analyse. Wat als de familie Brown geen slaafgemaakten had ingezet? Had de huidige generatie dan geen universiteit gehad? Een alternatief scenario is dat de familie dan werknemers had moeten betalen. De huidige generatie had dan wellicht een ander (goedkoper) hoofdgebouw gehad, maar nog steeds een hoofdgebouw.

Als westerse landen geen koloniën hadden gehad, waren ze nu dan minder welvarend geweest? Het probleem is dat de geschiedenis zich op allerlei manieren kan ontvouwen na het onrecht: sommige begunstigden verliezen hun profijt weer, en anderen dragen er zelf aan bij (Sher 1981, Waldron 1992). Je moeder had de universiteit omgekocht, maar je moest het diploma nog wel zelf halen. Nederland is superrijk geworden door het kolonialisme. Belastingen konden zoal verlaagd worden als gevolg van dwangarbeid in Indonesië. Wellicht hadden we die rijkdom ook op een andere manier kunnen vergaren, en dan waren we niet minder welvarend geweest. Zulke tegenfeitelijke mogelijkheden lijken echter niet zo relevant als we willen bepalen hoeveel het kolonialisme ons heeft opgeleverd.

Kan profijt ook niet-tegenfeitelijk ingevuld worden? Doorgaans krijg je het profijt als begunstigde zonder erom gevraagd te hebben, maar ook zonder ervoor betaald te hebben. Nazaten kregen het hoofdgebouw van Brown University in de schoot geworpen. Voor hoeveel zou je het gebouw laten bouwen (dus zonder het onrecht)? Hoeveel is het je waard? Dit is dan je profijt.

B kreeg extra 200 kilo in de schoot geworpen. Ze heeft deze extra oogst niet nodig om te overleven – haar eigen 200 kilo volstaat – maar ze kan nu wel veel uitgebreider koken. Als de burens dit aan haar hadden verkocht, zou er 100 euro voor over hebben. In dat geval is haar profijt, dat ontstaan is door D's misdaad, 100 euro.

Als we aan B vragen hoeveel het profijt haar waard is, en ze weet dat ze dit bedrag aan C moet betalen (zie kwestie 3), zal ze het bedrag laag houden. Bij benadering kunnen we nagaan hoeveel B eerder heeft betaald voor vergelijkbare zaken. We kunnen ook kijken naar hoeveel mensen er gemiddeld genomen voor over hebben. Als je echter meer moet betalen dan je er zelf voor over zou hebben, dan zou je slechter uit zijn, en feitelijk geen begunstigde meer. Vandaar

het voorstel om profijt subjectief in te vullen (Butt 2007, 141, Goodin en Barry 2014, 368).

Kwestie 2: Hoe de schade te bepalen? Dit is allereerst ingewikkeld vanwege het 'niet-identiteitsprobleem.' Als slaafgemaakten niet naar Suriname waren verscheept, hadden ze waarschijnlijk andere partners ontmoet, en andere nazaten gehad. We kunnen dan niet zeggen dat hun nazaten beter af waren geweest als het onrecht niet had plaatsgevonden. Ze hadden dan immers helemaal niet bestaan. Maar als ze anders niet beter af waren geweest, hoe kunnen we dan zeggen dat ze schade ondervinden aan het historische onrecht?

Beschouw vervolgens deze tegenfeitelijke bewering: 'Als Perro – een van de slaafgemaakten in de Brown University casus waarvan de naam bekend is – niet tot slaaf was gemaakt, waren zijn nazaten beter af geweest.' Dit is ook glad ijs. Als het onrecht niet had plaats gevonden, had Perro hoogstwaarschijnlijk niet voor de familie Brown gewerkt. Als er betaald moest worden, hadden ze iemand uit de witte gemeenschap voor de klus gevraagd. We kunnen in dat geval niet het verschil nemen tussen wat Perro krijgt in het scenario met het onrecht (niets) en in het scenario het zonder onrecht (ook niets).

Een geopperde analyse is dat we niet moeten kijken in hoeverre nazaten beter af waren geweest als het onrecht niet had plaatsgevonden, maar in hoeverre ze beter af waren geweest als Perro het werk vrijwillig had aangenomen, tegen een eerlijke betaling (Butt 2009, h. 4.2). In dat geval, zo is de gedachte, had Perro het geld aan zijn kinderen gegeven.

We kunnen de tegenfeitelijke analyse weer algemener trekken. Als de zwarte bevolking niet tot slaaf was gemaakt, waren hun nazaten *gemiddeld genomen* beter af geweest. Nazaten hoefden zich dan minder uit een achterstandspositie te werken, of te vechten tegen racisme. Het is echter ingewikkeld om dit preciezer te maken op een tegenfeitelijke manier.

Laten we nagaan of we 'schade' ook niet-tegenfeitelijk kunnen invullen. We kunnen het slachtoffer vragen: voor hoeveel geld zou je het werk wel willen doen? Bijvoorbeeld: voor hoeveel geld had je het universiteitsgebouw gebouwd, of voor hoeveel had je de 200 kilo oogst afgestaan, of voor hoeveel had Johnny zijn plek aan de VU hebben afgestaan? Bij historisch onrecht zijn de initiële slachtoffers er niet meer aan wie we dit kunnen vragen. Bij benadering kunnen we nagaan voor hoeveel mensen dat soort werk gemiddeld genomen vrijwillig aannemen.

Dit is een eerste stap om de schade te bepalen, maar niet voldoende. De slachtoffers hebben het werk *namelijk niet vrijwillig gedaan*. Schade gaat niet enkel over loon dat je bent misgelopen, maar ook over het leed dat jou is aangedaan door het werk onvrijwillig te moeten doen. De dwangarbeid moet gepaard gaan met onvoorstelbare vernedering, emotionele pijn, en trauma.

Samenvattend heeft een niet-tegenfeitelijke analyse van schade twee componenten: voor hoeveel geld zou je het werk vrijwillig doen, en hoeveel kostte het om dit onvrijwillig te doen? Het is lastig om een getal te plakken op de

tweede component, maar dat moet ons er niet van weerhouden om er dan maar niets aan toe te kennen.

Als we beide componenten meenemen, dan gaat het volgens Zunders berekening (2010) om 50 miljard euro schade die slaafgemaakten in Suriname hebben geleden bij hun werk voor Nederlandse bedrijven die koffie, suiker en tabak produceerden. Dit bedrag betreft vooral achterstallig loon (37 miljard), maar er is ook immateriële schade in meegenomen (13 miljard). Zunder benadrukt dat het leed niet in geld is uit te drukken, maar stelt dat een vergoeding erkenning biedt voor het onrecht, en een middel om ervan te kunnen herstellen. Hij vergelijkt het met Duitse herstelbetalingen na de Tweede Wereldoorlog die ook immateriële schade meenamen.

Als we slachtoffers in alle koloniën volledig willen compenseren, hebben we het over gigantische bedragen. Wie moet dit betalen als de daders er niet meer zijn? Dit brengt ons bij de laatste kwestie.

Kwestie 3: Wat moeten begunstigden doen? Het meest gegeven antwoord in het debat is dat ze het ontvangen profijt moet inzetten om de slachtoffers te helpen. In onze casussen kan de begunstigde het profijt zelf niet geven aan het slachtoffer (zoals de 200 kilo oogst), maar kan ze dit doen in de vorm van herstelbetalingen. Ze moet het bedrag dat ze het profijt waard vindt betalen aan het slachtoffer (kwestie 1), tenzij het slachtoffer dat niet nodig heeft om te herstellen van het onrecht (kwestie 2).

Als we dit toepassen op Brown University, moet de universiteit zich afvragen hoeveel het hoofdgebouw hun waard is, en dat bedrag aan de slachtoffers overmaken. Je moet niet per se *meer* doen als begunstigde, want dan zou je slechter af zijn dan als je nooit begunstigde was geworden.⁸ Maar je moet ook niet *minder* doen om de slachtoffers te helpen herstellen van het onrecht.

Aan wie moet de universiteit dit bedrag overmaken? Perro en de andere initiële slachtoffers zijn er niet meer. Laten we aannemen dat ze het geld, als ze dit gekregen zouden hebben, over het algemeen aan hun nazaten gegeven zouden hebben. Allereerst hebben begunstigden een sterke onderzoeksplicht om deze nazaten op te sporen, en na te gaan in hoeverre zij nog steeds schade ondervinden van het historische onrecht: trauma, minder kapitaal, en minder kansen (Pasternak 2017, 415). Als dit niet lukt, kan de universiteit het bedrag in een fonds stoppen, bijvoorbeeld een algemeen fonds voor herstelbetalingen aan de zwarte gemeenschap in de Verenigde Staten (Boxill 1972).

Goodin (2013, 484) stelt dat als de slachtoffers niet gevonden kunnen worden, het nog altijd beter is om het profijt op te geven dan om helemaal niets te doen. Het is een open vraag of de argumenten uit sectie 3 zo'n sterke conclusie onderschrijven. Als je protest wil aantekenen over het onrecht (argument 5), dan zou je inderdaad je profijt kunnen opgeven als je de slachtoffers niet kan vinden.

---

⁸ Let op: er zijn nog steeds *andere* gronden om meer verantwoordelijkheid te nemen, zoals vermogen of gemeenschap (zie sectie 2).

Maar als je het onrecht niet in stand wil houden (argument 4), dan heeft het geen zin om je profijt op te geven als het slachtoffer daar niets aan heeft.

5. Slot

Ethiek kunnen we vanuit verschillende kanten aanvangen:

- (i) Wie veroorzaakte het probleem?
- (ii) Wie kan het probleem oplossen (ongeacht wie het veroorzaakt heeft)?
- (iii) Wie profiteert van het probleem (dat veroorzaakt is door anderen)?

(i) is terugkijkend, en (ii) vooruitkijkend. (iii) is ook terugkijkend, maar niet naar de dader. De kwestie is of (iii) een relevante vraag is, of dat (ii) volstaat. Laten we dit herzien. BBP gaat over het profiteren van onrecht (zoals slavernij), niet over het profiteren van vergissingen of natuurrampen. Maar waarom eigenlijk? Beschouw:

Er woont nog een personage op het eiland: E. E heeft even hard gewerkt als B en C om de benodigde 200 kilo Polychrestos wortel te produceren. Helaas wordt haar oogst vernietigd door een onvoorziene heftige storm aan haar kant van het eiland, waardoor ze berooid en zonder voedsel komt te zitten, ondanks al haar inspanningen.

Je zou ook kunnen stellen dat we alle mensen die benadeeld zijn moeten helpen, ongeacht of dit komt door onrecht of door pech (Knight 2013, Huseby 2015).

Belangrijk: BBP impliceert niet dat natuurrampen minder erg zijn, en dat slachtoffers van onrecht voorrang moeten krijgen (dat eerst C geholpen moet worden en dan pas E). Het stelt enkel dat begunstigden van *onrecht* een bijzondere verantwoordelijkheid hebben, en dat gaat niet automatisch op voor begunstigden van natuurrampen. Beschouw:

Door de hevige winden van de storm zijn talloze Polychrestos zaden en wortels van E's land overgewaaid naar het land van F, een andere, zeer inactieve bewoner. F, die zelden meer dan een uur per dag werkt, merkt tot haar verbazing dat haar oogst aanzienlijk is toegenomen.

BBP impliceert dat B, begunstigde van D's misdaad, in actie moet komen om C te helpen, maar zegt niets over F. Moet F, begunstigde van E's pech, E te hulp schieten? We kunnen vooruitkijkende ethiek toepassen, en zeggen dat F oogst aan E moet geven omdat ze *kan* helpen. Maar dat geldt ook voor A, die hard heeft gewerkt. Heeft F een bijzondere verantwoordelijkheid naar E toe?

Laten we de argumenten uit sectie 3 nog eens bekijken. Volgens deze argumenten heb je een bijzondere verantwoordelijkheid als begunstigde van *onrecht* omdat je (1) niet moet meeliften op het onrecht, (2) het onrecht moet kunnen veroordelen, (3) het immorele plan van de dader moet saboteren, (4) het onrecht niet in stand moet houden, (5) protest moet aantekenen en op moet komen voor het

slachtoffer, en (6) je geen extra onvrijwillige arbeid van het slachtoffer moet afnemen.

Sommige van deze argumenten zijn wellicht ook van toepassing op begunstigen van natuurrampen. Als je niet gratis moet meeliften, dan lijkt het niet zoveel uit te maken waarom slachtoffers precies benadeeld zijn (door onrecht of door een ramp). Maar de natuurramp was geen onderdeel van enig plan. F saboteert niemands plan als ze E helpt. Ook hebben we enkel reden om te protesteren tegen onrecht, zoals kolonialisme, en niet tegen natuurrampen. Als dat zo is, heeft B (begunstigde van onrecht) een sterkere reden om in actie te schieten dan F (begunstigde van een natuurramp).

Denk ook terug aan de irrigatiepomp: C werkt de hele nacht, maar D heeft een omleidingsbuis aangelegd, en al het water komt bij B en D terecht. Ook B neemt onvrijwillige arbeid af van C, en moet daarom helpen. Als nu de storm wortels van E naar F waait, neemt F dan niet ook onvrijwillige arbeid af van E? Als dat zo is, dan hebben we geen argument voor BBP, maar voor de bredere visie dat je slachtoffers in het algemeen moet helpen, als je zelf profiteert.

De discussie over BBP is een relatief recente discussie (aangezwengeld door o.a. Butt 2007), en, afhankelijk van de verdere invulling van deze argumenten, is het te zien of ze erin slagen een versie van terugkijkende ethiek te onderschrijven. Laten we afsluiten met het verschil tussen terugkijkende en vooruitkijkende ethiek toegepast op het slavernijverleden.

Brown University neemt tot op zekere hoogte verantwoordelijkheid. Er staat een slavernijmonument op de campus, ze heeft een onderzoekscentrum naar het slavernijverleden, en het rapport wordt gedeeld met al hun studenten (Brown University 2006). Bovendien biedt ze financiële ondersteuning aan kansarme studenten. Deze initiatieven draaien om bewustwording, en een poging om huidige kansenongelijkheid tegen te gaan. Ze kunnen echter twee verschillende redenen aanvoeren. Een: ze doen dit omdat ze in een goede positie zitten om huidige kansenongelijkheid aan te pakken. Twee: ze profiteren van het slavernijverleden, en hebben daarmee een bijzondere verantwoordelijkheid om zaken recht te zetten.

Het eerste betreft vooruitkijkende ethiek, en het tweede terugkijkende. Vooruitkijkende ethiek kijkt naar huidige problemen, en of je in een goede positie om er iets aan te doen. Terugkijkende ethiek in de vorm van BBP kijkt naar hoe je bent bevoordeeld door historisch onrecht, en het profijt moet inzetten voor de slachtoffers. Deze benaderingen zijn in principe complementair – je bent dan verantwoordelijk op twee verschillende gronden – maar deze gronden zijn echt verschillend.

Enkele voorstanders van vooruitkijkende ethiek zijn Waldron (1992) en Young (2011, h. 7). Volgens Waldron moeten we historisch onrecht niet proberen recht te zetten, maar al onze middelen gebruiken om huidige problemen aan te pakken. Young benadrukt dat onrecht voortkomt uit sociale structuren, en legt de

verantwoordelijkheid om deze structuren te veranderen vooral bij partijen die het vermogen hebben deze te veranderen.⁹

Je zou inderdaad kunnen denken dat we met vooruitkijkende ethiek al genoeg problemen aan ons hoofd hebben. Daarbij maakt terugkijkende ethiek zaken veel ingewikkelder, zoals we hebben gezien. Maar is dat voldoende reden om historisch onrecht links te laten liggen, of het hoogstens te gedenken?

Vergelijk hoe we momenteel omgaan met het slavernijverleden in Nederland. De staat heeft in 2022 excuses aangeboden, en er is 200 miljoen euro beschikbaar gesteld voor een bewustwordingsfonds. Dit komt echter niet in de buurt van herstelbetalingen die nodig zouden zijn om de schade te compenseren (zie sectie 4). Stel je eens voor:

B weigert de extra oogst op te geven, maar stelt voor om een jaarlijkse herdenkingsdienst te houden. Het doel van de dienst is om de herinnering aan D's misdaad levend te houden. B hoopt dat dit de anderen zal herinneren aan de gevaren van bedrog, en hen zal ontmoedigen om vergelijkbare acties in de toekomst te ondernemen.

Natuurlijk is het lastig de schade en het profijt vast te stellen, en los daarvan zullen herstelbetalingen ontzettend duur uitvallen. Allemaal redenen om ze uit te stellen. Maar als de argumenten voor BBP steek houden, dan zijn er goede, *bijzondere* gronden om er aan te beginnen.

Literatuur

- Barry, C. en Wiens, D. (2016). Benefiting from Wrongdoing and Sustaining Wrongful Harm. *Journal of Moral Philosophy* 13: 530-52.
- Bazargan-Forward, S. (2021). Grounding the Beneficiary Pays Principle. *Oxford Studies in Political Philosophy* 8: 3-36.
- Boxill, B.R. (1972). The Morality of Reparation. *Social Theory and Practice* 2: 113-23.
- Brown University (2006). Report of the Brown University Steering Committee on Slavery and Justice. <https://slaveryandjustice.brown.edu/report>
- Butt, D. (2007). On Benefiting from Injustice. *Canadian Journal of Philosophy* 37: 129-52.
- Butt, D. (2009). *Rectifying International Injustice. Principles of Compensation and Restitution Between Nations*. Oxford University Press.
- Goodin, R.E. (2013). Disgorging the Fruits of Historical Wrongdoing. *American Political Science Review* 107: 478-91.
- Goodin, R.E. en Barry, C. (2014). Benefiting from the Wrongdoing of Others. *Journal of Applied Philosophy* 31: 363-76.
- Gosseries, A. (2004). Historical Emissions and Free Riding. *Ethical Perspectives* 11: 36-60.

---

⁹ Voor discussie over hoe deze structuren veranderd moeten worden, zie Táiwò (2022).

- Huseby, R. (2015). Should the Beneficiary Pay. *Politics, Philosophy, Economics* 14: 209-25.
- Ipsos (2022). Nog geen meerderheid voor excuses slavernijverleden.
<https://www.ipsos-publiek.nl/actueel/nog-geen-meerderheid-voor-excuses-slavernijverleden/>
- Knight, C. (2013). Benefiting from Injustice and Brute Luck. *Social Theory and Practice* 39: 581-98.
- Lepora, C. en Goodin, R.E. (2013). *On Complicity and Compromise*. Oxford University Press.
- Lindstad, S. (2021). Benefiting from Wrongdoing and Moral Protest. *Ethical Theory and Moral Practice* 24: 753-65.
- Miller, D. (2001). Distributing Responsibilities. *Journal of Political Philosophy* 9: 453-71.
- Miller, D. (2007). *National Responsibility and Global Justice*. Oxford University Press.
- Page, E.A. (2012). Give It Up for Climate Change: A Defence of the Beneficiary Pays Principle. *International Theory* 4: 300-30.
- Parr, T. (2016). The Moral Taintedness of Benefiting from Injustice. *Ethical Theory and Moral Practice* 19: 985-97.
- Pasternak, A. (2014). Voluntary Benefits from Wrongdoing. *Journal of Applied Philosophy* 31: 377-91.
- Pasternak, A. (2017). Benefiting from Wrongdoing. In *A Companion to Applied Philosophy*, 411-23. Wiley.
- Rutte, M. (2022). Toespraak van minister-president Mark Rutte over het slavernijverleden.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/toespraken/2022/12/19/toespraak-minister-president-rutte-over-het-slavernijverleden>
- Sher, G. (1981). Ancient Wrongs and Modern Rights. *Philosophy and Public Affairs* 10: 3-17.
- Táíwò, O.O. (2022). *Reconsidering Reparations*. Oxford University Press.
- Thomson, J.J. (1973). Preferential Hiring. *Philosophy and Public Affairs* 2: 364-84.
- Waldron, J. (1992). Superseding Historic Injustice. *Ethics* 103: 4-28.
- Young, I.M. (2011). *Responsibility for Justice*. Oxford University Press.
- Zunder, A. (2010). *Herstelbetalingen*. Amrit.